

Матяш, Марія. Наш Сергій [Текст] : [115-річчя від дня народження генія світового балету Сержа Лифаря] // Пенсійний кур'єр. – 2020. – 10 квіт. (№ 15). – С. 11 : фот.

Наш Сергій

Після втечі з СРСР він зміг лише раз приїхати в місто свого дитинства — нелегально, на один день, аж через 38 років. А ще через три з половиною десятиліття повернувся назавжди — конкурсом, балетним фестивалем й академією танцю свого імені, розкішними дарунками київським музеям. Він усе життя пам'ятав про своє українське походження. Навіть відмовився від громадянства Франції, котре йому, кавалеру ордена Почесного легіону, пропонував президент Шарль де Голль. Заявив, що воліє залишитися з паспортом біженця, але українцем.

15 квітня виповнюється 115 років із дня народження Сергія Лифаря.

«Горбатий перестарок»

Малий Сергій мав багато талантів: чудово грав на скрипці й фортепіано, співав у хорі Софійського собору. Батьки (тато — чиновник лісового відомства, мама — донька багатих землевласників), що самі вибилися в люди з київських селян, мріяли про музичну кар'єру для

сина.

Однак почалася Перша світова, потім революції, визвольні змагання. Хлопець не встиг навіть закінчити гімназію... Влада в Києві змінювалася 18 разів — життя перетворилося на кривавий кошмар. У зрілому віці Сергій казав, що ті роки на все життя зарядили його драматизмом. Юнакові ледь минуло 15 років, він ще не мав жодних політичних переконань (старші в родині підтримували гетьмана Скоропадського), проте його мобілізовують до війська — то білі, то червоні...

У 17 років український юнак дивом утік із Радянського Союзу, у Франції став відомим на весь світ танцівником і хореографом. У заповіті він велів написати на своїй паризькій могилі: «Серж Лифар із Києва».

Наш Сергій

Якось, тиняючись Києвом, він заходить у балетну студію Броніслави Ніжинської (балерини, сестри легендарного Вацлава Ніжинського), щоб подивитися на дівчат-танцівниць. І приголомшений феєрією балету проситься в студію учнем. Йому 16, Броня сердито обзиває його горбатим перестарком. Однак він терпить її зневагу й щодня приходить на заняття. За деякий час Броніслава емігрує в Париж і викликає п'ятьох своїх найкращих учнів працювати з відомим балетним антрепренером Дягілєвим. Лифар не входить до складу обраних, та раптом один із них відмовляється їхати в Париж, і Сергій самовільно вирішує зайняти його місце. Батько знаходить провідника, щоб нелегально перевів Сергія через польський кордон, мама благословляє: «Рятуйся, синку». Більше ніколи він не обніме своїх батьків, а вони ніколи не побачать божественного танцю сина...

Він двічі проривався через кордон: пережив напад бандитів, обстріл червоних прикордонників, арешт, перебування в тифозному бараку, допит у ЧК, обморожені руки з обдертими шматками шкіри (мусив голіруч триматися за обмерзлі поручні товарного вагона)...

Та він таки дістався Парижа. Спочатку презирство Дягілева (це хлопча нічого не вміє), потім його захват (хлопець геніальний. а яка статура!), навчання за гроші антрепренера в Італії. І перший паризький тріумф у балеті «Блудний син». А потім крутий поворот долі після смерті Дягілева: Сергієві лише 24 роки, а Паризька опера запрошує його стати солістом.

На вершині

Він працював у Гранд-опера майже 30 років. Перетворив водевільний французький балет на високе мистецтво. Став автором і постановником 200 вистав, виховав десятки видатних солістів, написав численні підручники й монографії з хореографії. Показав, що душу балету можна станцювати навіть без музики, і просто кинув виклик небу, танцюючи під стукіт власного серця. Для світу він став добрим генієм балету XX століття. Французи називали його «наш Серж» і визнавали своїм національним надбанням.

Дуже скоро СРСР захотів повернути Сергія додому. Сталін пропонував йому «взяти в руки радянський балетний фронт», Маяковський і Еренбург умовляли танцівника переїхати в Москву, та він добре пам'ятав розповіді діда про катування в київському ЧК...

А потім його знову наздоганяє кривавий хаос смерті — розпочалася Друга світова.

Франція капітулює, її уряд емігрує в Британію, а дирекція театру втікає. Якщо Гранд-опера перестане давати вистави, німці займуть і розграбують будівлю театру. Тож Лифар вирішує продовжувати роботу.

На виставах повно німців, навіть Гітлер вирішив побувати у відомому театрі. Лифаря кілька разів викликають до Гебельса «для культурних консультацій». Активісти французького Спротиву звинувачують хореографа в співпраці з нацистами, заочно засуджують до смертної кари. Сергій відкидає пропозицію Пабло Пікассо вступити до лав компартії Франції, щоб стати недоторканим, і з трупою виїздить у Монако, де відкриває «Новий балет Монте-Карло».

Два повоєнні роки відповідні служби Франції вивчали «питання Лифаря». Взяли до уваги, що завдяки Сергієві було збережено майно театру, що він рятував від нацистського переслідування артистів-євреїв. Трактували як особисту справу артиста те, що після окупацій Києва він телеграмою дякував нацистським керівникам за визволення його батьківщини від більшовиків. Словом, 1947 року Франція зняла з Лифаря всі

звинувачення. Він отримує від Франції почесні нагороди, засновує Інститут хореографії, запроваджує курс історії і теорії танцю в Сорбонні, стає професором Вищої школи музики. Сергій продовжує писати книжки, ставить нові вистави й виконує в них головні партії. Це була пора зрілої майстерності. Саме тоді він занотовує в мемуарах: «Навіть прекрасний блискучий Париж не зміг примусити мене, киянина забути мій широкий, величавий Дніпро» — і зустрічає українські делегації українською мовою і у вишиванці...

А 1958-го Сергій написав заяву на звільнення з посади директора Гранд-опера. Сталося ось що. Багато років Лифар домагався можливості поїхати на гастролі в СРСР, навіть пропонував за це Москві листи й автографи Пушкіна зі своєї колекції, однак йому постійно відмовляли. І раптом Москва дозволила гастролі. Проте останньої миті, вже в аеропорту, з'ясувалося, що з усієї трупи Гранд-опера тільки Лифар не отримав радянської візи. Потім він дізнався, що на жодній афіші його балетів у СРСР не було зазначено ім'я Лифаря. Сергій вважав, що Франція

його зрадила, пожертвувала ним заради зміцнення культурних зв'язків.

З'ясування стосунків закінчилося звільненням

Лифаря. Він уперто відмовлявся ставити балети в інших країнах.

Після сцени

У Сергія нарешті з'явився час для живопису. Близькі друзі — Шагал, Далі, Пікассо не раз казали, що він без сумніву має талант художника. Хоча Лифар вважав себе хореографом, що малює. А ще він мав час на милування своєю колекцією культурних раритетів, яку започаткував одразу після смерті Дягілева. Більшу частину зібрання Лифар згодом продав на аукціонах: у старості коштів не вистачало, а перебувати на утриманні дружини він не хотів.

Графиня Ліплан Д'Алефельд-Лаурвіг, власниця сталеливарного бізнесу, виходила заміж кілька разів. А Сергій, стверджуючи, що в балеті більше еротики, ніж у людських стосунках, до неї ніколи не одружувався. Він ніяковів перед вишуканою аристократкою, навіть відкорегував свою біографію, замінивши селянське походження на дворянське. І от коли балетна кар'єра танцівника закінчилася, Ліплан, давно закохана в неймовірного Сергія, насмілилась освідчитися йому. Вони прожили разом 28 років у затишній Лозанні, де 1986-го Сергій помер від раку. Він

називав дружину духовною музою і відданим другом А вона написала у своєму останньому зверненні до нього: «Я хочу тобі подякувати, що ти розділив зі мною своє життя В усі часи—добрі й погані — ти був аристократом, ти був князем моєї душі».

...На жаль, Лифар не хотів, щоб його балети фільмували. Збереглося буквально кілька хвилин запису його танців і репетицій з артистами. Зате залишилося чимало спогадів сучасників про геніального танцівника: його надлюдську працездатність, шляхетність, феєричний гумор, інтелігентність, привітність і батьківське ставлення до артистів...

У середині 1990-х Ліллан Д'Алефельд Лаурвіг передала Україні 817 книжок і документів із колекції Лифаря, більш як 500 його особистих речей: нагороди, сценічні костюми (їх шили Коко Шанель і Лев Бакст), «Золотий черевичок», прикрашений діамантами, — найвищу міжнародну нагороду для артистів балету: роботи Пікассо і Шагала, скульптурний портрет Сергія роботи Поля Бельмондо, батька відомого актора тощо. А головне, Ліллан передала українцям право на відтворення кількох балетних вистав Сержа Лифаря.